§ 37

Картинки згодом додадуться

Правопис префіксів і суфіксів

Слово «печиво» ховає суфікс -ив- Від морфеми до точного написання: префікси з-, с-, роз-, без-, пре-, при-, прі- та суфікси з літерами и і е

Що визначає вибір літери?

1

Перед к, п, т, ф, х у префіксі пишемо с **сколихнути, спотворити**

2

Перед іншими приголосними й голосними в префіксі пишемо з **згорнути, зчесати**

3

Порівняйте пари й назвіть закономірність **списати — зшити**

Від чого залежить, яка літера стоїть у префіксі перед коренем?

Промовте ці слова вголос, а тоді подивіться на першу букву кореня.

Чотири групи орфограм

з- і с-

1

Літера залежить від першого приголосного кореня

Приклад

списати, зшити

роз- і без-

2

Завжди пишемо з буквою з

Приклад

розчарований, безхмарний

пре-, при-, прі-

3

Переважно за значенням; прі- — у трьох словах

Приклад

прегарний, прийти, прірва

Суфікси з и та е

4

Літеру підказує значення або твірне слово

Приклад

печиво, річечка

Алгоритм вибору з- чи с-

Корінь починається з к, п, т, ф, х
сколихнути, спотворити, сфокусувати, схвалити

→

Перевірка
Називаємо вголос перший приголосний кореня

→

с + корінь
Пишемо с у префіксі

Перед к, п, т, ф, х пишемо с; в інших випадках — з.

Перед іншими приголосними й голосними
зробити, згорнути, зв'язати, зчесати, зшити

Перед збігом приголосних
зібрати, розіграш

Вставте з або с

1. сплітати чи зплітати, стримати чи зтримати, скидати чи зкидати

2. спробувати чи зпробувати, спантеличений чи зпантеличений, схопити чи зхопити, зшити чи сшити

3. розлетілося чи рослетілося, розкуйовджений, розгублений, розгадати

4. безголосий чи бесголосий, безмежний, безшумно, безсилля

ПІДКАЗКА

Спершу назвіть префікс, а тоді його першу літеру й перший приголосний кореня.

Префікси роз- і без-

роз-

Завжди з буквою з: розчарований, розпитати, розклад.

без-

Завжди з буквою з: безжалісний, безхмарний, безпомічний.

Чому так

У префіксах роз-, без- завжди пишемо з, незалежно від наступного звука.

Префікси пре-, при-, прі-

Ознака	пре-	при-
Значення	більша міра вияву ознаки, можна замінити на «дуже»	наближення, приєднання, неповнота чи результат дії
Приклади	прегарний, предобрий, премудрий	приміський, пригірклий, припорошити
Дієслова	не стосується	прийти, призначити, пришити, прибудувати
Давні слова	преподобний, преосвященний, престол, презирство	не стосується
Походження від прийменника при	не стосується	прикордонник, Прикарпаття

> Прі- буває лише в трьох словах: прізвище, прізвисько, прірва.

Незмінні префікси

від-, од-, роз-, без-

відсипати, одчинити, розпитати, безпомічний

між-, через-

міжміський, черезплічник

пере- і пред-

Пишемо з буквою е: перечитати, пред'явити.

Суфікси з літерою и

-ив-, -ин-, -иц-

печиво, чужина, новина, мамин, Ольжин, орлиний, палиця

-ичк-, -ичок-, -ик-

вуличка, кошичок, вогник

-ик-, -ник-, -івник-, -чик-

братик, візник, трудівник, хлопчик

-ир, -ист, -изм

Після д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р: бригадир, бандурист, класицизм.

Суфікси з літерами е та є

-ер-, -тель- 1

семеро, учитель

Де буває

числівники й іменники

-есеньк-, -еньк- 2

тонесенький, лагідненький

Де буває

зменшено-пестливі слова

-ен-, -енн- 3

рішення, прагнення

Де буває

віддієслівні іменники

-ечок-, -ечк- 4

вершечок, діжечка, річечка

Де буває

зменшено-пестливі слова

-ев-, -єв- 5

меблевий, грушевий, життєвий, алюмінієвий

Де буває

прикметники

-ив(о) і -ев(о), -ин- і -ен-

Ознака	-ив(о) і -ин-	-ев(о) і -ен-
Значення -ив(о) / -ев(о)	матеріал або продукт праці	поняття, що не означає матеріалу чи продукту праці
Приклади -ив(о) / -ев(о)	добриво, морозиво, печиво	марево, зарево
-ин-: де буває	в іменниках і прикметниках (присвійних і відносних): чужина, новина, мамин, Ольжин, орлиний	не стосується
-ен-: де буває	не стосується	у дієприкметниках: зроблений, здійснений

> Для -ив(о)/-ев(о) важливе значення; для -ин-/-ен- частина мови й будова.

Вставте е або и

1 мал..нький, вар..во, плет..во, мереж..во

2 Вал..н, пал..чка, ягн..чка, дочч..н

3 криш..чка, одн..на, харків'ян..н

4 сон..чко, серд..нько

ПІДКАЗКА

Згадайте твірне слово й перевірте, чи є в ньому -ик- або -иц(я).

-ечк- і -ичк-

Ознака	-ичк-	-ечк-
Умова	твірне слово має -ик- або -иц(я)	інші зменшено-пестливі слова
Приклади	вуличка, кошичок, вогничок	вершечок, діжечка, річечка, копієчка
Перевірка	порівнюємо з твірним: вулиця, кошик, вогник	у твірному немає -ик- чи -иц-
Типова помилка	писати вулечка	писати річичка

> Спершу згадуємо твірне слово, а вже потім вибираємо суфікс.

Типові помилки

Значення	Ненормативно	Нормативно
Прикметник до слова вітчизна	відчизняний	вітчизняний
Полиця для книжок	книжна полиця	книжкова полиця
Крамниця з книжками	книжна крамниця	книжкова крамниця
Виставка книжок	книжна виставка	книжкова виставка
Мова художньої літератури	книжкова мова	книжна мова

> Книжкова полиця стосується книжок як предметів, а книжна мова — це стиль.

Перевір себе: префікси

У якому рядку всі слова мають префікс с-?

А спотворити, стримати, схвалити

Б зробити, згорнути, зшити

В безжалісний, розчарований, безхмарний

Г прегарний, прийти, прірва

Перевір себе: суфікси

У якому слові пишеться суфікс -ичк-?

А вуличка	**Б** річечка	**В** діжечка	**Г** Марієчка

Що тримаємо в голові

§ 37

Літеру в префіксі чи суфіксі підказує звук, значення або твірне слово.

Префікси з і с

с- перед к, п, т, ф, х; з- перед рештою.

спитати, зшити

Префікси за значенням

пре- — це «дуже», при- — наближення, приєднання, неповнота чи результат

премудрий, прийти

Суфікси

и в -ив-, -ичк-, -ик-, -ин-, -иц-; е/є в -еньк-, -енн-, -ев-.

печиво, річечка

Роз- і без- завжди з, прі- — лише в трьох словах.

Домашнє завдання

- Вправа 403: випишіть із «Марусі Чурай» вісім речень з префіксами й суфіксами.
- Вправа 404: напишіть есе на одну з тем про книжку.
- Повторіть правила § 37 за таблицями параграфа.